

IRODALMI MÚZEUM

A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM HÍRLEVELE

Móricz Zsigmond életmű-kiállítás

Új rovat: Levéltárlat

József Attila Emlékév

Reményik Sándor-kiállítás

2004-2005. ősz-tél

IV. évf. 4. szám

HÍREK	3.	oldal
KIÁLLÍTÁSOK		
Százhuszonöt éve született Móricz Zsigmond		
<i>Események az ünneplés jegyében</i>	4-6.	oldal
Időutazás		
<i>Tárlat az olasz-magyar irodalmi és művészeti kapcsolatokról</i>	7.	oldal
„Ahogy lehet”		
<i>Reményik Sándor-emlékkiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeum kamaratermében</i>	8-9.	oldal
Lossonczy, Gadányi, Meliš		
<i>Időszaki kiállítások a Kassák Múzeumban</i>	10-12.	oldal
EMLÉKÉV		
Hang, kép, multimédia		
<i>József Attila Emlékév a Petőfi Irodalmi Múzeumban</i>	12-14.	oldal
SZÍNHÁZ		
Pilátus az ügyész előtt, avagy a birodalmi ember vallomása		
<i>Bírósági per a PIM-ben</i>	15.	oldal
LEVÉLTÁRLAT		
Múltnak kútja		
<i>Csemegézés a Petőfi Irodalmi Múzeum levéltári múltjából</i>	16-18.	oldal
VENDÉGKÖNYV		
<i>Kozma Éva rovata</i>	19.	oldal
INFORMÁCIÓ	20.	oldal

IRODALMI MÚZEUM

A Petőfi Irodalmi Múzeum hírlevele

ISSN 1588-2942

IV. évf. 4. szám; 2004-2005. őszt-tél

Kiadja a Petőfi Irodalmi Múzeum

Megjelenik negyedévente

Weboldal: www.pim.hu; www.pimmedia.hu

Cím: 1053 Bp., Károlyi Mihály u. 16.

Tel.: 317-3611/246, Fax: 317-1722

Felelős kiadó: Ratzky Rita főigazgató

Főszerkesztő: Sulyok Bernadett

Főszerkesztő-helyettes: Unger Zsolt

Olvasószerkesztő: Thuróczy Gergely

Látványterv: Gaál Réka

Tördelés, nyomdai kivitelezés: B.EST. Nyomda

Fotó: Dobóczy Zsolt, Gál Csaba

PONTOSÍTÁS

2004-es jubileumi számunk visszatekintő kép-összeállításában az egyik fényképen

Weöres Sándor és Károlyi Amy mellett Nemes

Nagy Ágnes és Lengyel Balázs is látható.

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM

1053 Budapest, Károlyi Mihály utca 16.

Tel.: 317-3611, 317-3450, Fax: 317-1722

E-mail: muzeuminf@pim.hu, Weboldal: www.pim.hu

Látogatási idő: 10-től 18 óráig, Hétfő szünnap.

A Tamási Áron Emlékszoba hétköznap 10-18 óráig látogatható.

Kutatószolgálat a tudományos kutatók

és a média számára:

Könyvtár: H-Cs: 10-16

Kézirattár: H-Cs: 9-16

Művészeti és Relikviatár: H-Cs: 10-16

Hang- és Videótár: H-Cs: 10-16

BELÉPŐJEGYEK:

Állandó kiállításainkra a belépés ingyenes.

Felnőtt: 280,-

Gyermek, nyugdíjas: 140,-

Családi: 560,- (2 felnőtt és kiskorú gyermekek)

Mindegyik múzeumba egy hétig érvényes

kombinált jegyek:

Felnőtt: 560,-

Gyermek, nyugdíjas: 280,-

Tárlatvezetés: 920,-

A tárlatvezetésre dr. Kozma Évánál lehet

jelentkezni. Telefon: 317-3611/245

E-mail: muzeumped@pim.hu**Fülhallgató tárlatvezetés**

magyar, angol és német nyelven

Magyar nyelvű: 460,-

Idegen nyelvű: 1150,-

Múzeumpedagógiai foglalkozásainkra várjuk

általános iskolai osztályok jelentkezését

Helmich Katalin múzeumpedagógusnál

Telefon: 317-3611/243, E-mail: helmichk@pim.hu**BUDAPESTI EMLÉKMÚZEUMAINK****Kassák Múzeum**

1033 Budapest, Fő tér 1. Tel.: 368-7021

Kassák Lajos irodalmi és képzőművészeti munkássága 1915-1967

Állandó kiállítás – a belépés díjtalan

Plasztikák, rajzok, kollázsok 1970-2004 – Juraj Meliš-tárlat/2005. március 6-ig

Belépőjegyek:

Felnőtt: 150,-

Gyermek, nyugdíjas: 100,-

Családi: 300,-

Nyitva: 10-től 18 óráig. Hétfőn zárva.

Ady Emlékmúzeum

1053 Budapest, Veres Pálné utca 4-6. Tel.: 337-8563

Ady és Csinszka pesti lakása

Állandó kiállítás – a belépés díjtalan

Tárlatvezetés: 700,-

Nyitva: K-Cs-P: 10-18 óráig

Sze-Szo-V: 10-16 óráig

Jókai Emlékszoba

1121 Budapest, Költő utca 21. Tel.: 395-2605/443

*Gyümölcsfák, rózsák, regények**Jókai Mór és a Sváb-hegy*

Állandó kiállítás – a belépés díjtalan

Nyitva: Sze-P: 10-14 óráig, Szo-V: 10-16 óráig

Fiatal és középgenerációs kortárs prózaírók Móricz Zsigmondról beszélgettek 2004. november 16-án „Nem tudom, mit küldök tovább” című estünkön. Forgách András, Grecsó Krisztián, Márton László és Peer Krisztián kérdező partnerei Angyalosi Gergely irodalomtörténész és Cséve Anna muzeológus voltak. Móricz Zsigmond lelki alkataráról, írói módszereiről esett szó, saját alkotói attitűdjüket próbálták megfogalmazni, valamint Móriczhoz mint elődhöz fűződő viszonyukat.

A Petőfi Irodalmi Múzeum kamarakiállítással köszöntötte a tavaly 35. születésnapját ünneplő Kaláka együttest. A tárlat felvonultatta az összes egykori és jelenlegi tagot, válogatást adott közre hazai fellépéseik és külföldi vendégszerepléseik fényképeiből, plakátjaiból, közzétette díjaikat, kitüntetéseiket – a megnyitó után kapott legfrissebb elismerést, a Prima Primissima-díjat is láthatták –, valamint a különféle népi és távoli országokban használatos hangszereket. A kiállítást 2004. november 23-tól 2005. január 31-ig tekinthették meg, rendezője Pádár Eszter volt, köszöntőt Kányádi Sándor, Kossuth-díjas költő mondott, tőle származik az alábbi idézet: „A Kaláka együttes elegáns, más muzikusokkal össze nem téveszthető zenei tálcán nyújtja a verset a hallgatónak. Nem ráerőszakolják a maguk szerzeményeit, hanem kimuzsikálják a Gutenberg óta könyvekbe száműzött, 'szív-némaságra' született s ítélt versekből a maguk olvasata szerinti 'eredeti dallamot’.”

A Felolvasószínpad repertoárjában a 2004. október 26-i bemutatót követően 2005. január 16-án – az óriási érdeklődésre való tekintettel – ismét bemutatták Balassi Bálint *Szép magyar komédiáját*. A múzeum és az alkotók nagy öröme a régi magyar irodalom iránt is van „kereslet” napjainkban. Az Európai reneszánsz tisztelői társulat alkalmanként összeverbuválódó gárdája Lengyel Ferenc rendező és Pádár Eszter rendezőasszisztens segítségével, Keresztes Tamás zenéjének kíséretével vitte színpadra a keserűes históriát. Kéri Kitty, Rezes Judit, Szantner Anna, Elek Ferenc, Kocsis Gergely, Mészáros Béla és Takátsy Péter játszották a szerelmi bonyodalmakkal tűzdelt színmű szerepeit.

Második alkalommal tartottunk Irodalmi karácsony és könyvvásár gyerekeknek elnevezéssel egész napos programot 2004. december 12-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Ezúttal is többféle művészeti ág kínálatából választhattak az ide látogató családok: a Józsefvárosi Zeneiskola növendékeinek hangversenye, a „mesefotelben” kortárs írók felolvasása (Darvasi László, Jónás Tamás, László Noémi, Péterfy Gergely, Szabó T. Anna), családi tárlatvezetés, a Bóbita Bábszínház előadása, a Szentpéteri Ötvös Iparművészeti Stúdió vezetésével képeslap-, dísz- és ajándékkészítés, és a Kaláka együttes betlehemes, előkarácsonyi koncertje. Emellett számos kiadó kínálta árendménnyel gyermek- és ifjúsági könyveit.

Írók és olvasók címmel Molnár Edit fotóművész alkotásaiból kiállítás nyílt 2004. december 3-án, pénteken a Károlyi-palotában. Kovács Ida, a tárlat rendezője nyilatkozta: „Az *Írók és olvasók* cím szó szerint is érthető. Ugyanis egyfelől a fotóművész legismertebb íróportréit mutatja be – többek között Füst Milánt, Tersánszky Józsi Jenőt, Kassák Lajost, Nagy Lászlót, Illyés Gyulát, Németh Lászlót, Pilinszky Jánost és Tamási Áront. Másfelől megismerhetjük Molnár Editnek az 1950-es évektől kezdve olvasókról készített riportfelvételeit: iskolában, könyvtárban, parkban és az utcán kapta lencsevégre a hétköznapi embereket.” A megnyitón Bodnár György irodalomtörténészről hallhattuk a fotográfus méltatását, a választott idézetek Havas Judit előadóművész tolmácsolásában hangzottak el. A kiállítás zárási időpontja – a nagy érdeklődésre való tekintettel – kitolódott: január 31. helyett február 27-ig tekinthették meg a fényképfelvételeket.

Márton László, Forgách András, Cséve Anna, Angyalosi Gergely, Grecsó Krisztián és Peer Krisztián

Részlet a kamarakiállításból

Licida (Takátsy Péter) és Credulus (Mészáros Béla)

Rajzkészítés közben

Molnár Edit a megnyitón

Százhuszonöt éve született Móricz Zsigmond

Események az ünneplés jegyében

Móricz Zsigmond születésének 125. évfordulóját 2004-ben ünnepeltük az alábbi rendezvényekkel:

2004. május 15–16. Mesetermő tájakon címmel az Uránia Nemzeti Filmszínházban előadásokkal kísért ingyenes filmvetítések (Uránia Nemzeti Filmszínház, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Petőfi Irodalmi Múzeum, Cséve Anna, H. Bagó Ilona, Hegyi Katalin)

Június 26. Boldog sziget című állandó kiállítás megnyitása Tiszacsécsén, valamint emléktábla-avatás a református templom falán. Ez az esemény volt egyúttal a Móricz-év megnyitója. (Tiszacsécsé Önkormányzata, a nyíregyházi Jósza András Múzeum, Petőfi Irodalmi Múzeum, H. Bagó Ilona, Hegyi Katalin, Kemény Gyula)

Július 3. Koszorúzás a Móricz-emlékhelyeken: Leányfalun és Pócsmegyeren, valamint a pócsmegyeri templomban emléktábla-avatás (Móricz Zsigmond Társaság)

Szeptember 11. „mint kagyló sebéből gyöngyszem...” címmel állandó kiállítás Prügyön (Prügy Község Önkormányzata, Petőfi Irodalmi Múzeum – Hegyi Katalin, miskolci Herman Ottó Múzeum), valamint emlékülés (előadást tartott: Cséve Anna)

Szeptember 19. Varga Imre Móricz-szobrának avatása a Móricz Zsigmond körtéren (Budapest Főváros XI. Kerületi Önkormányzata, Móricz Emlékbizottság, Móricz Zsigmond Társaság)

Október 7. Az újraolvasott Móricz – konferencia Nyíregyházán (a Nyíregyházi Főiskola Bölcsészettudományi és Művészeti Főiskolai Kara, előadást tartott: Cséve Anna)

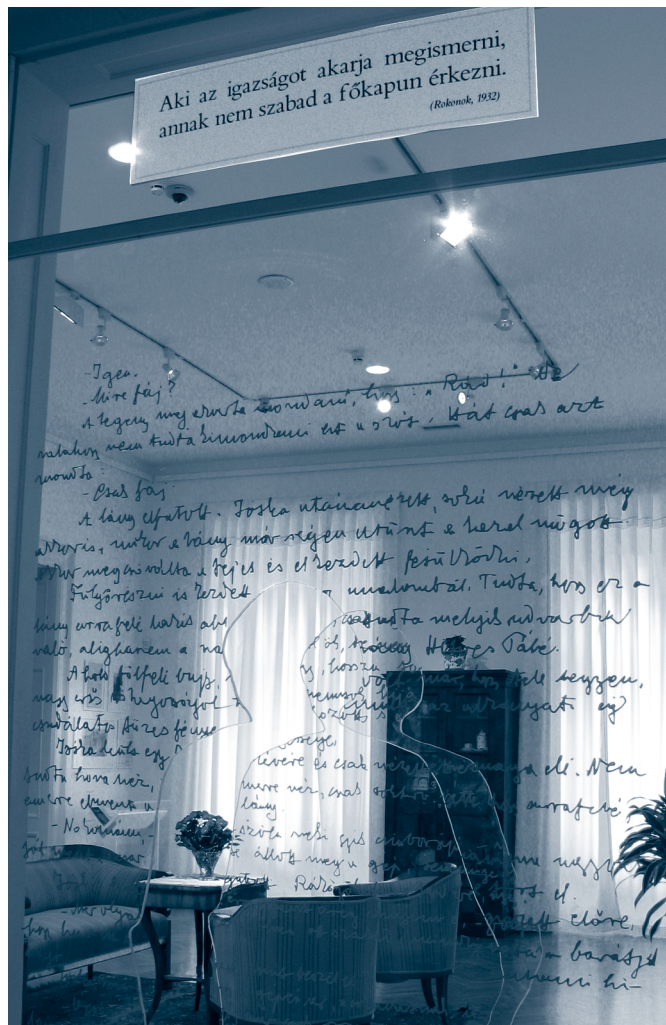
Október 25. Életem regénye című kiállítás megnyitása (Petőfi Irodalmi Múzeum, Hegyi Katalin, Kemény Gyula, Benkő Andrea)

November 16. „Nem tudom, mit küldök tovább” – prózaírók Móricz Zsigmondról: kerekasztal-beszélgetés (Petőfi Irodalmi Múzeum, Cséve Anna)

December 19. Magvető című vándorkiállítás megnyitása Debrecenben (Petőfi Irodalmi Múzeum, Hegyi Katalin, Kemény Gyula). Útvonal: Kisújszállás, Nyíregyháza, Mátészalka, Prügy, Tiszakécske, Sárospatak, Zagyvarékas, Szentendre, Leányfalu stb.

2005. február 1-2. Móricz Zsigmond világi – konferencia (MTA Irodalomtudományi Intézete, ELTE Magyar Irodalomtörténeti Intézete, Budapest Főváros XI. Kerületi Önkormányzata, előadást tartott: Cséve Anna)

A fenti felsorolás nem teljes, hisz nagyon sok városban, kisebb településen emlékeztek meg Móricz Zsigmondról vetélkedőkkel, irodalmi és képzőművészeti pályázatokkal, emléktábla-avatással, kirándulásokkal. Csúpan azokat az eseményeket vettük számba, amelyekben a Petőfi Irodalmi Múzeum is képviseltette magát. Ezek közül is csak három kiállításról szeretnék részletesebben szólni, azokról, amelyek valami új dologra hívták fel a figyelmet, új eredményt hoztak: ilyen volt a tiszacsécséi ünnepség, a prügyi rendezvény és az *Életem regénye* című kiállítás.

A kiállítás rendhagyó bejárata: „Aki az igazságot akarja megismerni, annak nem szabad a főkapun érkezn.” (A *Rokonok* című regényből)

A tiszacsécséi ünnepségre kilenc hónapig készültünk. A Móricz Zsigmond Társaság részéről Móricz Imre és Biczák Péter vette kezébe a kezdeményezést, a múzeum részéről pedig H. Bagó Ilona és jómagam. (Cséve Anna – saját elhatározásból – a kiállítások szervezéséből kimaradt, ő a tudományos üléseken képviselte intézményünket, illetve értékes szövegközlésekkel gyarapította a Móricz-szakirodalmat.)

A tiszacsécséi ünnepség az egész Móricz-év nyitórendezvénye volt. Hopka Andrással, a falu polgármesterével összefogva valóban nagyszabású ünnepséget szerveztünk. A Petőfi Irodalmi Múzeum új Móricz-kiállítást rendezett erre az alkalomra *Boldog sziget* címmel, a Jósza András Múzeum munkatársai pedig a néprajzi kiállítást újították fel. A falubeliek gyönyörűen rendbe tették portáikat. Frissen meszelt házak, frissen festett kerítések, felsöpört utcák fogadták a messziről érkező vendégeket. Tizenöt szatmári falu sátrakban mutatkozott be az ünnepen kizárólag iparművészeti tárgyakkal, jellegzetes szatmári ételekkel, csemegékkel (szilvaplínkával és szilvalekvárral). Az ünnepi istentiszteletet kö-

vetően a fatornyos kis templom falán emléktáblát avatott Bölcskei Gusztáv, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke. Utána az emlékház udvarán ünnepi beszédek hangzottak el, és a tiszacsécei gyerekek adtak műsort. Hiller István kulturális miniszter más elfoglaltsága miatt nem tudott eljönni erre az alkalomra, de üzenetét felolvasta Hatházi Gábor főosztályvezető-helyettes. Kolos Virág, Simon Imola, Móricz Imre (aki Móricz Zsigmond egyik botját ajándékozta az Emlékház kiállításának, mint ahogy 1949-ben – az Emlékház avatásakor – Móricz Virág odaajándékozta Móricz Zsigmond bölcsőjét a kiállításnak) is ott voltak családjukkal. Eljött a megnyitóra Ratzky Rita főigazgató és a Petőfi Irodalmi Múzeum több dolgozója, valamint az Újbuda Egyesület képviselői. A Móricz Zsigmond Társaság tagjai busszal utaztak ide, hogy emlékezzenek az íróra, és nem utolsó sorban itt volt körülbelül ezer falusi és környékbeli ember. A hivatalos program után falunap tette szórakoztatóvá a környék apraja-nagyja számára a rendezvényt. Igazi népünnepéllé vált Móricz Zsigmond 125. születésnapja, mint ahogy népünnepély lehetett az 1929-es ötvenedik születésnap is, amikor a szülőfalu díszpolgárává fogadta nagy szülöttjét. Az egész napi ünnepségen látszott, hogy örömet okozott azoknak, akik dolgoztak az ünnepért, és azoknak is, akik egybegyűltek ünnepelni.

Szakmai hozadéka is volt ennek a kiállításnak. Móricz Zsigmond szülőházát évtizedeken keresztül elfogadtuk olyanak, amilyenek többnyire láthattuk különböző népszerűsítő kiadványokban, tankönyvekben és tudományos monográfiákban: vályogfalú, zsúptetős parasztháznak. Ennek a kiállításnak kapcsán hívta fel figyelmünket Hamar Péter fehérgyarmati Móricz-kutató, hogy ez a tévedés 1949-től él a köztudatban. Ez ösztönzött bennünket arra, hogy végérvényesen kiderítsük az igazságot. Kiss Ferenc magángyűjtőnél található egy Móricz által készített rajz Tiszacsécséről, ahol pontosan megjelöli, hogy melyik ház hol állt a faluban. Simon Imoláéknál van hat darab korabeli, Móricz által készített, csécei fotó. Ezeket elküldtük Hamar Péternek, aki saját kutatásaival összevetette az újabb adalékokat, ismét beszélgetett falubéli idős emberekkel, feldolgozta a teljes szakirodalmat, és megírta tanulmányát, ami végérvényesen és megnyugtatóan tisztázza a szülőház kérdését. Ez a dolgozat a márciusi *Szabolcs-Szatmár-Beregi Napló*ban, valamint az *Irodalomismeret* című folyóiratban jelenik meg.

2003-as őszi utazásaink során Prügyön is jártunk. A prügyi emlékház jó állapotban van, de kiállítása tönkrement, elavult, töredékes volt. Az önkormányzat és az iskola vezetése az évfordulóra új kiállítást szerettek volna létrehozni. Az egyik szobában Móricz Zsigmondra emlékező tárlatot terveztek, a másik szobában pedig néprajzi kiállítást. Számátlan tárgyat gyűjtöttek össze, de ezek nem voltak szakszerűen rendszerezve. Ennek az anyagnak a rendbetételéhez, a kiállítás létrehozásához pénzt kellett szerezni. Az önkormányzat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatán elnyert 200 000 Ft-ot, az összeg másik felét önerőből biztosították. Szilágy Péter, az iskola magyartanára mindent tud Móricz és Prügy kapcsolatáról, így egyértelmű volt, hogy a kiállítás irodalmi forgatókönyvét neki kell elkészíteni. A Petőfi Irodalmi Múzeum abban segített, hogy – mivel a tanár

úrnak nincs muzeológusi tapasztalata – a nálunk található Prügyre vonatkozó dokumentumokat, fotókat a kiállítás rendelkezésére bocsátotta, illetve elkészítettük a nemesmásolatokat. A miskolci Herman Ottó Múzeum szakemberei vállalták a kivitelezést, és szeptember 11-én ünnepélyesen megnyitottuk a kiállítást. A megnyitó napjára emlékülést is szerveztek, ahol az egyik előadó Cséve Anna volt. A bensőséges hangulatú, családias ünnepen jelen voltak az író unokái és fogadott fia, a Móricz Zsigmond Társaság tagjaival. Ennek a kiállításnak köszönhető, hogy sikerült Móricz Zsigmond első, 14 éves kori kéziratot könyvecskéje, a *Fehér könyv* nyomára bukkanni. Így a két kis falu kulturális rendezvénye két igen fontos irodalomtörténeti adalékkal gazdagította a Móricz-szakirodalmat.

A Móricz-év központi rendezvénye a Petőfi Irodalmi Múzeum *Életem* regénye című kiállítása, ami az intézmény fennállásának ötvenedik évfordulója alkalmából rendezett ünnepi tárlat is volt egyben. Ennek köszönhetően elegendő pénz állt rendelkezésünkre a megvalósításhoz.

Móricz Zsigmond hagyatékában szerencsére nagyon sok tárgyi emlék maradt ránk, nemcsak kéziratok, könyvtára, hanem bútorai, apróbb tárgyai is, nem beszélve arról a körülbelül 500 fotóról, amiből válogathattunk. Nagy öröm volt számunkra az is, hogy a múzeum anyagán kívül a leszármazottak, Móricz Zsigmond unokái (Kolos Virág, Kolos Réka,

Második felesége, Simonyi Mária színésznővel kapcsolatos relikviák

Enteriőr középpontban Móricz íróasztalával

Simon Imola, Simon Balázs), örökbefogadott gyermeke, Litkei Erzsébet (Csibe) fia, Móricz Imre, valamint a Bécsben élő Varga Angéla (Móricz unokahúga) is segítségünkre voltak, így olyan tárgyakat, dokumentumokat is be tudtunk mutatni, amelyeket eddig a nagyközönség nem ismerhetett. A szülőház hiteles fényképét és a *Fehér könyvet* szintén ezen a tárlaton láthatja először a közönség. Ezzel a gazdag tárgyi hagyattal kellett a tartalmi és látványelemek összhangját megteremtünk. A látványtervező legfontosabb feladata az volt, hogy Móricz Zsigmond életéhez és életművéhez méltó és hű keretet adjon úgy, hogy a tárgyi emlékek uralják a kiállítást. Ebben nagyon jó partnernek bizonyult Kemény Gyula, akinek több évtizedes, egyedülálló tapasztalata van az irodalmi kiállítások milliójének megteremtésében, s ha az író és a rendelkezésre álló, kiállítható anyag úgy kívánja, képes háttérben maradva, alkalmazott művészként kezelni a látványtervet. Nagy segítségünkre volt Benkő Andrea, aki látványötletekkel segítette a kiállítást, valamint a relikviák kiválasztásában, restaurálásában és elhelyezésében is jelentős segítséget nyújtott. Abban mindenképpen egyetértettünk – a viták mellett – mindhárman, hogy a kiállított, Móriczhoz kötődő, eredeti tárgyaknak kell mesélni az íróról, az igényes puritánságnak kell uralni a tereket, és hogy ebben az esetben (éppen a tárgyak sokasága miatt) a „kevesebb többet lehet mondani” elv érvényesüljön. A szellemi miliőt az *Életem regényének* Móricz Zsigmondja határozza meg, a tárgyi környezetet Móricz Zsigmond egykori világa. Ezt idézi fel a „dolgozószoba” ablakából látható leányfalui kertrészlet, a diók, a könyvek, a kétezeréves koponya, a függönyök, a tárlóként funkcionáló könyvbölesők motívuma.

A megnyitó szervezésekor az volt a legfőbb célunk, hogy ünnepélyes és bensőséges legyen. A fogadást úgy szerveztük, hogy minden munkatársunk együtt ünnepelhesen.

Meglepően nagy érdeklődést tanúsított a sajtó, tizenegy tévé- és nyolc rádióműsor tudósított a kiállításról. A *Magyar Múzeumok* című szaklapban idén áprilisban fotókkal illusztrált kritika jelenik meg a tárlatról. Úgy hozta a szerencsés véletlen, hogy az egész év Móricz-rendezvényein szerzett ismereteknek az összefoglalása lett ez a kiállítás. Nagy öröm számunkra, hogy mindezek aztán a *Magvető* című vándorkiállításba is beépültek, és az országot bejárva sok diákhhoz, tanárhoz eljutnak az újdonságok. A kiállítás útvonala Debrecen, Kisújszállás, Nyíregyháza, Mátészalka, Prügy, Tiszakécske, Sárospatak, Zagyvarékas, Szentendre, Leányfalu, a többi helyszínt még szervezzük. Hamarosan meg fog jelenni az *Életem regényének* című kiállítás katalógusa, amely a vándorkiállításához is alkalmas kísérő kiadvány. A benne található két feladatlap, amely az általános iskolásoknak (összeállította: Szilágyi Péter) és a gimnazistáknak (összeállította: Forgács Róbert) szól, remélhetőleg sok gyereket megmozgat majd, és akkor a 2006-os esztendőben szervezhetünk egy országos versenyt Móricz Zsigmond életművéből, amivel méltón zárhatjuk le az ünnepségsorozatot.

1979-ben Móricz Zsigmond gyermekei, a Művelődési Minisztérium és a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársai összefogtak, és méltóképpen ünnepelték meg az író 100. születésnapját. 2004-ben is sikerült az író unokáival, a Nemzeti Kul-

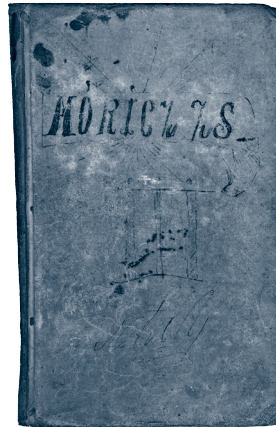
turális Örökség Minisztériumával és a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársaival együtt méltó módon megünnepelni a magyar irodalom egyik legnagyobb írójának 125. születésnapját.

Hegyí Katalin

Az *Életem regénye* című kiállítás forgatókönyvét írta:

Hegyí Katalin

Látványterv: Kemény Gyula

Szoborportrék Móricz szüleitől és Ady Endréről

Hegyí Katalin a múzeum új szerzeményével, a *Fehér könyvvel*

Időutazás

Tárlat az olasz-magyar irodalmi és művészeti kapcsolatokról

A Petőfi Irodalmi Múzeumban 2004 szeptemberében megnyitott kiállítás látogatóit Kossuth Lajos, Magyarország egykori kormányzó elnökének 1849. június 5-én megfogalmazott gondolatai köszöntik: „Én rövidesen Itália határán leszek, hogy megtartsam Velencének tett ígéretemet és kezet fogjak a hősi, örök Rómával... Jólesik hinned, hogy amint zászlónk először megjelenik a gyönyörű olasz földön, Olaszország zászlajával fonódik egybe.”

Az adott kiállítói térben az évszázadokat átívelő művészeti párhuzamokat csak néhány pillanatszerűvel lehetett érzékelteni, az „időutazás” élményét megteremteni.

Már a XIV-XV. században Magyarországon tevékenykedő olasz udvari művészek és más személyiségek, valamint a híres itáliai egyetemeken egyre nagyobb számban tanuló magyar diákok révén Magyarország mind ismertebbé és népszerűbbé vált az olasz irodalomban. Janus Pannonius így vélekedett a két ország szellemi életéről: „...egykor az ének olasz földről szárnyalt szét a világba, most pedig Itália a Pannóniából küldött verseket olvassa. Újabb dicsőség ez nekem, de még nagyobb a te számodra, ó hazám: én megneemesíttelek tehetséggel.” (Latin nyelvű költemény műfordítása.)

Balassi Bálint – Sárközy Péter gondolatait idézve – „rendelkezett azzal a költői erővel és eredetiséggel, amellyel az olasz pásztorköltészet képeit és formáit saját nyelvezetté alakította és átültette a magyar költészetbe.”

Babits Mihály szavaival élve, Zrínyi Miklós az ágyúgolyók sűrű robbanása közepette tanulmányozta Liviust és Machiavellit, majd kikapcsolódást keresett Tassónál. Helyet kapott a kiállításban Babits (ő fordította először magyarra a teljes *Isteni színjátékot*) vélekedése Dantéről, számos XIX. és XX. századi magyar költő vallomása Itáliáról, valamint Márai Sándor és Salerno kapcsolata; ezek csupán néhány, de nagyon fontos mérőföldkövei az olasz és magyar irodalom találkozásainak.

A kiállítás rendezői a tartalmi sokszínűség bemutatása érdekében a téma többféle megközelítését tartották helyénvalónak. Az *Olasz táj magyar ecsettel* alcímet viselő képzőművészeti összeállításához többek között a Magyar Nemzeti Galéria nyújtott közreműködő segítséget. A képek alkotói között olyan művészek találhatók, mint Csók István, Csontváry Kosztka Tivadar, Vaszary János, Gulácsy Lajos, id. Markó Károly, Szinyei Merse Pál. Magángyűjteményből kölcsönzéssel helyet adhattunk Molnár C. Pál és Triznya Mátyás festményeinek is. A témakörhöz kapcsolódva két szobrot is kiállított Madarassy István.

A hatalmas álló tárlókat megtöltő könyvkiállítás egyrészt az olasz irodalmat magyar nyelven, másrészt a magyar irodalmat olasz nyelven reprezentálja, a kötetek piros–fehér–zöld és zöld–fehér–piros színre festett könyvvitrinekben láthatók. A könyvkiállítás megrendezésében kiadványok rendelkezésre bocsátásával közreműködött a Nemzeti Tankönyvkiadó, az Európa Könyvkiadó, a Széphalom Könyvműhely, a Hungarovox, az Atlantisz, az Attraktor, a Debreceni Egyetem, a General Press és az Olasz Kultúrintézet, szakértői segítséget nyújtott Madarassy Imre, a Debreceni Egyetem Olasz Tanszékének vezetője.

A kiállítás minden szövege olasz és magyar nyelven is olvasható, így természetesen az Itáliáról írt magyar versek szín-

tén két nyelven olvashatók. Találkozhatunk Petőfi Sándor, Ady Endre, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Kassák Lajos, Szabó Lőrinc, Gulyás Pál, Weöres Sándor, Vas István, Csorba Győző, Nemes Nagy Ágnes költeményeivel, amelyeket Roberto Ruspanti irodalomtörténész fordított olasz nyelvre, és részt vállalt a versek kiválasztásában is. A kiállítás látványtervének megálmodásában, és az elképzelések térbeli megvalósításában Kemény Gyula vállalt jelentős szerepet.

A Magyar Filmintézet segítségével olyan filmhíradó-részleteket válogattunk a XX. század első feléből, amelyek az olasz-magyar kapcsolatokról adtak hírt, pl. a Garibaldi-szobor avatásáról, vagy a budapesti Olasz Kultúrintézet megnyitásáról.

Mindezt egy fotósorozat egészítette ki, amely bemutatta a magyar művészek Itáliában elhelyezett műalkotásait, valamint a Könyvtár előtti aulában a *Nyárdélutáni Hold Rómában – Versek és Gí fotói* című fotókiállítás, ahol a Stádium Kiadó reprezentatív albumának legszebb képeit csodálhattuk meg, Gí (Lőkös Margit) huszonnégy év termésének művészi fotográfiáit tette közkinccsé.

A kiállítás időtartama alatt (2004. szeptember 8. – 2005. március 14.) számtalan előadás, konferencia, zenei összeállítás gazdagította a tárlat által nyújtott szellemi élményeket. *Casta diva* címmel olasz-magyar operaestet rendeztünk, amelynek szakavatott szerkesztője Baranyi Ferenc költő, műfordító volt. Az *Amikor a Cinnecittà magyarul beszélt: olasz filmek magyar közreműködéssel (1925-1945)* című előadás és filmvetítés is emlékezetes pillanatokot nyújtott, akárcsak Madarassy Imre irodalomtörténész előadás-sorozata az olasz irodalom klasszikusairól: Dantéről, Alfieriről, Machiavelliről. Jó volt tapasztalni, hogy az összeállítás iránt sok esetben olasz vendégek is érdeklődtek.

Márai Sándor szavai hűen fejezik ki e kiállítás rendezőinek szándékát: „A magyar és az olasz kultúra kapcsolatai oly közeli, mintha azonos törő metszete volna őket egy böles kéz.” Az *Időutazás* a sokféle kéznyújtás közül kívánt felidézni néhányat.

Maróti István

A kiállítást rendezte: Maróti István

Látványterv: Kemény Gyula

Enteriőrészlet a tárlatból

„Ahogy lehet”

Reményik Sándor- emlékkiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeum kamaratermében

Jó néhány tévécsatorna szerkesztőjét és rádióműsor összeállítóját érdekelté advent idején nyílt Reményik-kiállításunk, és az írott sajtóban is található nyoma. Majd' minden újságíró megkérdezte, ahogy máskor is, mi volt a kiállítás apropója. Lehetett volna mondani, de nem ez az igazság, hogy a december eleji döntetlen népszavazás után figyelmeztetni akartunk a határon túli magyarság nehéz sorsára, és egyik kiváló alkotójára. Ám egy kiállítás sokkal előbb elterveződik, már az előző esztendő (2003) vége felé, hónapokkal a megnyitó előtt elkezdtek létrehozói komolyan dolgozni rajta. Reményik Sándorra (1890–1941), a XX. század első felének kiemelkedő költőjére, lapszerkesztőjére kívánta felhívni a figyelmet, megismertetni a hozzánk látogató diákközönsséggel, mert többnyire csak a tárlat forgatókönyvírója szüleinek nemzedéke ismeri. Saját tehetségéhez méltóan, évtizedek távolságából – amikor már kissé realisabb az olvasóirodalomtörténész látószöge – elhelyezni a magyar irodalmi kánonban azon a helyen, amelyik megilleti.

Nagy István olajfestménye a költőről

Reményik Kolozsvár szülötte, kolozsvári lakos, és Kolozsvár halottja. Ezért alapoztuk a kiállítás látványát e város evangélikus templomának belsejére. Sokszor járt oda istentiszteletre, majd ebben a templomban volt felravatalozva, innen kísérték utolsó útjára a házsongárdi temetőbe, ahol síremléke (a család többi tagjával együtt) ma is látható. Essig József, kolozsvári illetőségű operatortól kaptam egy CD-ROM-ot, amely gyönyörű felvételekkel mutatja be a templom belsejét. Ezen a nyomon indulhatott el Masznyik Csaba

építész, és tudta megtervezni a felemelő, teret kitágító, tiszta látványt, amelyben mint valóságos térben, ugyanakkor mint a költészet templomában elhelyezhettem Reményik Sándor kézíratait, első kiadású könyveit, fotóit, életének apró tárgyi dokumentumait. (A munka kivitelezése a Mandragora Bt. tagjainak, Mihalkovics Gyurinak és Németh Zolinak áldozatkész munkáját is dicséri Dezsé László asztalosmester mellett, aki kiváló szaktudással valósította meg a többiek szárnyaló elképzeléseit.)

A XIX–XX. század fordulójának világot megrázó eseményekben nem túl gazdag, az irodalom és a művészetek kiteljesedésének azonban kedvező atmoszférájában, a modernség első hullámain összefoglaló antológiák, folyóiratok (*A Holnap* – Nagyvárad, *Nyugat* – Budapest) pezsdítő légkörében kezdhette meg költői működését Reményik. Első kötetei: a *Fagyöngyök*, *Csak így*, *Vadvizek zúgása* a nyugatosok finom hangú, érzékeny lírájához csatlakoztak. Ő Babits Mihályt tartotta első számú mesterének, de költészete mind témáiban, mind hangvételében inkább Tóth Árpádénak, Juhász Gyuláénak társa.

Ebbe az alkotói légkörbe robbant bele az első világháború és nyomában a trianoni békeszerződés sokkja. Amikor is anélkül, hogy szülővárosából elköltözött volna, egy másik ország állampolgára lett, amelyben a magyar irodalom hirtelen kicsiny jelentőségűvé zsugorodott össze. Ekkor költői szerepet váltott, visszakanyarodott egy régebbi költői viselkedésformához, elvállalta az egész magyarság, főképpen a kisebbségben maradt rész sorsának, szenvedéseinek, jogtalan sérelmeinek megfogalmazását Végvári álnéven. Két kötet verse jelent meg ennek jegyében, természetesen nem Erdélyben: a *Mindhalálig* és a *Végvári versek*. A szülőföldre, az anyanyelvhez és a magyar kultúrához való hűségére szólítanak fel az adott megrázó helyzetben, érthető türelmetlenséggel. Ezek a kötetek rendkívüli népszerűséget hoztak számára, ám a nagy költő és íróársak Magyarországon jól látták a politikai hirtelenségből adódó esztétikai egyenetlenségeket. De Reményiket nemcsak egy helyzet dobta fel magasra, tovább tudta fűzni pályáját, nagyobbra nyitotta a látószöveget, észrevette a magyar ajkú értelmiségi alkotóközösséget maga körül. Későbbi kötetei ismét a saját neve alatt jelentek meg, egy újra tisztán költészeti témákat megfogalmazó, magányra hajló egyéniséget, belülről táplálkozó művészt, Isten felé forduló, zaklatott lelket sugallnak: *A műhelyből*, *Kenyér helyett*. Európa az első világrendést még ki sem heverte, amikor az emberi élet, kultúra- és művészetellenes szellem kezdett felerősödni mind a keleti, mind a nyugati világban. Az önmaga gyengeségeivel is küzdő költő megérezte ezt az újabb fenyegetést, a magyarság és az emberiség érdekében ragaszkodott nyelvhez, történelemhez, kultúrához az egyre inkább elsötétülő, emberek millióit kirekeszteni akaró, a tudomány álcájában kísérletező, elszabadult démonnal szemben.

Magánéletének és pályájának nehézségei többek között abból fakadtak, hogy átrendeződött körülötte a világ. Iskolai éveinek társai (a kolozsvári evangélikus-református líceumban érettségizett), legjobb barátai, Makkai Sándor és

Az installáció evangélikus templombelső

Áprily Lajos messzire kerültek tőle, lelki és szellemi társai a hölgyek világából, Imre Ilona és Szótsné Szilágyi Piroska más férfival kötöttek házasságot, de a kölcsönös megértés, a szellemi-művészi inspirációk továbbra is megmaradtak a több száz kilométer távolság ellenére. Reményik Sándor úgy gondolta, hogy a szülőföldet kisebb kirándulásoktól eltekintve elhagyni nem lehet.

Egy kamarakiállítás legfontosabb hozadéka – természetesen a múzeumba vonzott látogatókon kívül – az előtte, közben és utána a múzeumnak vásárlásra vagy ajándékba felajánlott műtárgyak. Így volt ez most is. Kézirattárunkban Dávid Gyula közvetítése folytán az Imre családtól számos Reményik-kéziratunk van, Művészeti és Relikviatárunkban pedig fotók, továbbá újabban egyik barátja leszármazottjától, Hanszl Iréntől számos Reményik Sándor autográf anyagot, gépiratot autográf aláírásokkal és javításokkal vásároltunk. Számos műtárgy érkezett kölcsönbe a kiállítás céljaira, többek között egy feltehetőleg Nagy István készítette olajfestmény, Imre Sándor tanár úr tablója a végzős liceumi diákokról, köztük látható Reményik Sándor is autográf aláírással. Vadonatúj beszerzésünk zsögödi Nagy Imre Reményik-portréja, ami néhány nappal a megnyitó előtt került birtokunkba. Reményeink szerint hamarosan az egyetlen hiányzó első kiadás is könyvtárunkba kerül Imre Lajos révén.

A kiállítás megnyitóján (2004. december 17.) Egyed Emeke kolozsvári tanszékvezető irodalomtörténészt (és költőt) hallhattuk a Reményik-líra poétikai sajátosságairól, és Dávid Gyula irodalomtörténészt, a Polis Könyvkiadó szerkesztőjét, aki a Reményik-kiadások sorsáról és a készülő eddigi legteljesebb kiadásról beszélt. Elhangzott az *Ahogy lehet*, a *Templom és iskola*, továbbá a *Végrendelet* című költemény Lengyel Ferenc színművész előadásában.

Ratzky Rita

A kiállítás forgatókönyvét írta:
Ratzky Rita irodalomtörténész, muzeológus
Látványterv: Masznyik Csaba

Részlet a kiállításból, az előtérben zsögödi Nagy Imre Reményik-portréja

Lossonczy, Gadányi, Meliš

Időszaki kiállítások a Kassák Múzeumban

A tavaly századik születésnapját ünneplő Lossonczy Tamás új műveiből összeállított vidám hangulatú kiállítás várta a látogatókat a Kassák Múzeumban 2004. augusztus 29-től október 31-ig.

Lossonczy játéka

Csaplár Ferenc beszéde az „Új olajfestmények, grafikák, szobrok” című kiállítás megnyitóján

Kassák Lajos 1947-ben megjelent *Képzőművészetünk Nagybányától napjainkig* című könyvében a Lossonczy Tamásról szóló miniatúr esszé előtt a művész születésének évéért 1912 szerepel. Ha nem tudnánk – például magától az érdekelttől – az igazságot, meg lehetne kérdeznünk: nem ünnepeljük-e túl korán a századik születésnapot? Hány éves Lossonczy Tamás: száz, vagy csak kilencvenkettő? Látva életerejét, napról napra végzett munkájának eredményeit, a 2004-es évszámmal ellátott olajfestmények, ceruza- és tusrajzok, kollázsok, papírszobrok sorát, ezeket a különös és szokatlan, az elmúlás hangulataitól szinte fényévnyi távolságban lévő műveket, Kassák nagyobb tévedése is hitelesnek tűnhetnek: lehetne a születési évszám 1914, vagy akár 1919, sőt 1924 is.

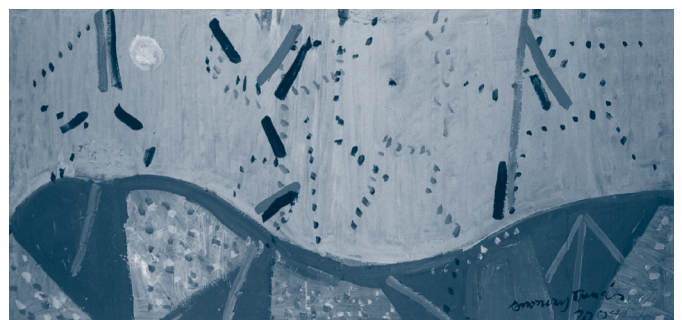
Ha már játékba kezdünk, játsszunk tovább az évszámokkal, kiegészítve mindezt néhány fikcióval. Negyven évvel ezelőtt, 1964-ben, a hatvanadik születésnap alkalmából szó sem lehetett nyilvános ünneplésről. Kassák az akkori körülmények ismeretében és saját tapasztalatai alapján valami ilyesmit mondhatott volna mérhetetlen keserűséggel és a helyzet reménytelenségét érzékeltetve: „Uram, akkor lesz itt Magának kiállítása, amikor az én festményeim bemutatására külön, rólam elnevezett múzeum.” Vagy: „Magának legalább kilencven évig kellene élnie, hogy Kossuth-díjat kaphasson.” Vagy egy még keserűbb, még abszurdabb jóvendülés: „Ha Maga megéri a száz esztendő, még a rólam elnevezett múzeumban is lehet kiállítása!” Azt azonban nemcsak mondta, hanem több magánlevélben le is írta, hogyan ünnepelték 1967-ben saját nyolcvanadik születésnapját, a Fényes Adolf-teremben rendezett kiállítást, a Fészek Klubban lezajlott szerzői estet, az állami kitüntetést elégtételadásnak, rehabilitációnak érezve: „Ha az ember sokáig él, megérheti saját föltámadását.”

A Fényes Adolf-terembeli kiállítás megnyitójáról készült fényképfelvételek egyikén látható az akkor még mindössze 62 éves Lossonczy Tamás daliás alakja is. Ezen alkalomból nemcsak a tárlat megnyitására fölkért Major Máté mondott beszédet, megszólalt Kassák is. Kortársi visszaemlékezés szerint elég hosszan és elég elkeseredetten beszélt az akkori kultúrpolitikáról.

Bár a kiállítás kínos-keserves előzményei a megjelentek többsége előtt nem maradhattak titokban, a tárlat létrejötte, nagy érdeklődéssel kísért megnyitása reményt keltő esemény volt Lossonczy számára. A Fényes Adolf-teremben 1971-ben már ő állíthatott ki. Korábban nem, és 1971-ben is csak itt, a „túrt” művészeknek bérház emeletén található, lakásból kialakított kiállítóhelyén.

Lossonczy ugyanis szintén „túrt” művész volt: a hivatalos elvárásokkal és az akkori képzőművészeti közízléssel mit sem törődve alkotott. 1948-ban meggyőződéses baloldali művészként még tele volt bizakodással. Úgy is fogalmazhatnánk: illúziókat táplált. Ekkori kiállítását, ezt a kizárólag absztrakt képekből álló tárlatot a katalógus tanúsága szerint „a maguk országát építő, szabadságszerető dolgozóknak, a béke, a demokrácia és a szocializmus harcosainak” ajánlotta. Ajánlatát nem fogadták el. A reménytelennek látszó helyzetben Lossonczy a lehető legbőlcsebb megoldást választotta: szakadatlanul dolgozva, a művészet szabadságának elvéhez makacsul ragaszkodva túlélt mindent és mindenkit, galéria- és múzeumigazgatókat, szövetségi tisztségviselőket, minisztereket és minisztériumi osztályvezetőket, kb-titkárokat és pártközpontos ügyintézőket, sőt hivatalokat, intézményeket, pártokat. S ami talán a legnehezebb lehetett: kivárta a közízlés változását is, pontosabban szólva azt a helyzetet, amikor az úgynevezett absztrakt művészet elfogadása már nem számít reménytelen vállalkozásnak.

Az is Lossonczyra vall, őt jellemzi, hogy a Kassák Múzeumban a századik születésnap alkalmából vidám hangulatú kiállítással szerepel. Emlékeztetve bennünket arra, hogy az egyetemes kultúra nagyjai közül többen egy bizonyos életkort elérve vonzódni kezdtek a humor, a derű, az irónia iránt. Kezdték úgy látni, „ez a világ furcsa játék”, benne „bolond az ember”, „egymást kacagjuk”. Verdi búcsúnak, vagy inkább végső üzenetnek szánt utolsó operájából, a *Falstaff*-ból a híres zárófüga szövegét idéztem. Szólni illik a múzeumban arról is, hogy Bálint Endre, Korniss Dezső és persze Kassák hetven fölött vagy hetven közelemben föltűnő érdeklődést tanúsítottak, illetve kezdtek újra tanúsítani a kollázs iránt, alkalmasnak véelve a műfajt nemcsak tragikus életérzés kifejezésére, hanem a játékra, csipkelődésre, a világ kinevetésére, továbbá annak érzékeltetésére is, hogy akit szeretünk, azt szívesen mutatjuk meg a humor színpompás ruhadarabjaival fölékesítve. S ha már a *Falstaff* zárójelenetét, e humánnummal átszótt drámaírói és zeneszerzői látomást idéztük, képletesen színpadra szólíthatjuk Lossonczy kollázsainak szereplőit is: a Jómadarat, a Méregkeverőt, a Tértitót, az Ezeremestert, a Vendéglesőt és a Látogatót is. S ha mindez nem lenne elegendő egy látomáshoz, itt van a derűt, életörömet sugárzó *Színverseny* című olajfestmény-sorozat, amit a Mester e kiállításra készülődve alkotott. Abban, ahogyan a vonal a papírlapon vezetve van, ahogyan a kollázst alkotó papírdarabok ki lettek vágva, föl lettek ragasztva, ahogyan az olajfestményeken az egyes

Lossonczy Tamás egyik legújabb alkotása

színmezők be lettek festve. Ahogy a festékbe mártott ecset áthaladt rajtuk, ahogy a megfestett színmezőkre a vonalak, sávok, pöttyszerű foltok rákerültek, ahogyan az ecsetet tartó kéz mozgott, például akkor is, amikor mindennek a végén a képre került az aláírás és az évszám. Intellektuális erő és személyesség egymástól elválaszthatatlanul van jelen a századik életév kegyelmi pillanataiban megszületett műveken, azt a meggyőződést sugározva, hogy a globalizálódó világban egyéniségnek maradni, őszintének lenni, konvenciókhoz nem ragaszkodva élni a legvonzóbb emberi tett. De szólnak ezek az Ady Endre úti ház csak lépcsőjárással megközelíthető műtermében született művek arról is, hogy minden alkotás győzelem: győzelem a körülmények vagy épp a személyes fizikai állapot, életkor vagy bal eset okozta nehézségek fölött, hogy a lelki, szellemi energia átvihető a testre, s hogy a művész számára az élet legfőbb értelme – és mindennél eredményesebb meghosszabbítója – az alkotás. Gyönyörködve az itt látható új művekben biztosak lehetünk, hogy Lossonczy Tamás még sokáig közöttünk lesz.

Egy huszadik századi avantgárd festő

Gadányi Jenő-émlékiállítás

Hosszú a sora azoknak a 20. századi magyar képzőművészeknek, akiknek életében szerepet játszott Kassák Lajos, illetve akik hosszabb vagy rövidebb ideig Kassák életének szereplői voltak. Gadányi és Kassák kapcsolata azért tarthat számot megkülönböztetett érdeklődésre, mert életük legnehezebb időszakában, az 1949 utáni diktatúra által rájuk kényszerített belső emigráció éveiben mint megbélyegzett, kiközösített művészek egymás szinte kizárólagos barátai voltak. Belső emigrációjuk helyszíne, Békásmegyer ugyanakkor a túlélés lehetőségét jelentette számukra: a természettel való mindennapi találkozás élménye enyhítette azokat a sérelmeket, melyeket a pártirányítás alatt álló kulturális élet intézményeitől, az intézmények tisztségviselőitől elszenvedni voltak kénytelenek.

Kiállításunk a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, az esztergomi Balassa Bálint Múzeum, a pécsi Janus Pannonius Múzeum és magánszemélyek gyűjteményeiből válogatott hatvanöt műtárgy bemutatásával választ ad arra, hogyan tudta egy kivételes tehetségű és jellemű, a művészet szabadságának elvéhez makacsul ragaszkodó művész túlélni a megpróbáltatásokat, hogyan lett a szenvedélytől áthatott természetábrázolás remény és vigasz az alkotó számára. Békásmegyer zárt világában a természetes létezés eredendő tisztaságát nemcsak a növények és az állatok jelentették Gadányi számára, hanem az ismerős és ismeretlen gyerekek, a titokzatosságot sugárzó nők. S ha valaki a képekben rejlő transzcendencia forrása után kutat, Gadányi *Krisztus* című képében, a magát Isten fiának valló férfit a keresztfán elszenvedett gyötrelmek közepette megörökítő festményben rálehet erre a forrásra.

Gadányi békásmegyeri korszakának művelődéstörténeti jelentőségű emléke a Kassákról készített két portré, mely a természetközeli élet légkörében feloldódó embert láttatja a köz-

tudat által leginkább csak a szigorúság megtestesítőjeként ismert pályatársban.

A csak a békásmegyeri korszakot ismerők számára a felfedezés erejével hathatnak azok az 1927 után készült művek, melyeket Gadányi az absztrakt művészet hagyományainak folytatására vállalkozó festőként alkotott. A kiállítás ily módon tehát pályakép is, melynek íve a ráció irányította kubizmustól a szenvedély és szenvedés szülte expresszionizmusig rajzolódik ki ismerős és ismeretlen művek révén.

(A tárlat 2004. november 14-től 2005. január 2-ig volt látható.)

Juraj Meliš-tárlat

Plasztikák, rajzok, kollázsok 1970-2004

A kortárs szlovákiai képzőművészet egyik mestereként számon tartott, hazájában a pozsonyi Képzőművészeti Főiskola szobrászati tanszékének professzoraként is ismert Juraj Meliš munkásságának kibontakozására döntő hatással volt az 1960-as évek végének, az 1970-es évek elejének társadalmi feszültségekkel teli atmoszférája, az ekkor átélt illúzióvesztések sora, majd a demokratizálódás folyamatát kettévágó brutális elnyomás. Meliš a szobrászat új, az esztétika hagyományos elveit és az esztétizálást tagadó, a szobrászat „plebejus” felfogását valló művészként lépett a nyilvánosság elé. A hétköznapi élet hulladékká vált anyagaiból, tárgyaiból alkotta meg lázadást és keserűséget, humort és gyilkos iróniát kifejező, moralitásról és felelősségtudatról tanúskodó műveit. Hamarosan a kelet-európai alternatív törekvések egyik legmarkánsabb képviselőjeként tar-

Juraj Meliš: *Homage à Kassák Lajos*

tották számon, nálunk a magyar–szlovák kulturális együttműködés, a barátság és a kölcsönös tisztelet rendíthetetlen híveként is.

Első budapesti önálló kiállításán a Kassák Múzeumban külön teremben láthatók a Kassák tiszteletére készített, a magyar pályatárs életművét és sorsát nagy művészi erővel aktualizáló grafikák és plasztikák. Megkülönböztetett figyelmet érdemel az 1972-ben készült *Ökológiai kollázsok* és az 1974 és 1978 között létrejött *Segítség!* című sorozat. Az előbbinek létrejötte után több mint harminc esztendővel drámai aktualitást kölcsönöz az a természeti katasztrófa, mely nemrég a Magas-Tátrában történt. Míg ez a sorozat csak figyelmeztetés volt, a *Segítség!* fotómontázsai már megannyi segélykiáltás: az ember önzése, felelőtlensége a természeti környezet és az egész emberi civilizáció pusztulásához fog vezetni, a bűn elkövetésében ártatlanok pusztulásához is.

Meliš sem pályája kezdetén, sem később nem érte be a műteremben végzett alkotó munkával. Ő volt a kezdeményezője és szervezője annak az akciónak, melynek keretében 1987-ben a Kassák-centenárium alkalmából negyvennyolc csehszlovákiai képzőművész egy-egy művet alkotott a magyar avantgárd egykori vezérének tiszteletére. Melišnek köszönhető az is, hogy ez a maga nemében páratlan műtárgyegyüttes a Kassák Múzeum gyűjteményébe került.

(A tárlat megtekinthető 2005. március 6-ig.)

Csaplár Ferenc

Fotóportré a szlovák képzőművésztől

Hang, kép, multimédia

József Attila Emlékév a Petőfi Irodalmi Múzeumban

Idén ünnepeľjük József Attila születésének 100. évfordulóját. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma felkérésére a Petőfi Irodalmi Múzeum készített egy multimédiás, interaktív kiállítást, ahol József Attila költészetét és életútját új technológiák (szinkronvezérelt digitális videójátékok, digitális hanglejátékok, interaktív multimédiás program számítógépeken) segítségével mutatjuk be.

Az *ESZMÉLET* című kiállítás bejárata a megnyitón (2005. január 21.)

A munka 2004 júliusában a kéziratok és fotók digitalizálásával kezdődött. Ezután a Petőfi Irodalmi Múzeumban, Balatonszárszón, Szegeden, Makón, Hódmezővásárhelyen, Budapesten – József Attilához kapcsolódó helyszíneken – forgattunk, filmszerűen rögzítettük a múzeumokban őrzött eredeti kéziratokat, verses füzeteket, köteteket, fényképeket, illetve az emlékhelyeken kiállított tárgyakat. A helyszíneken kb. 250 pernyi táj- és természeti képeket is rögzítettünk, amelyek kapcsolatba hozhatók a költővel (Makó, Marospart). Kutatásokat végeztünk a Magyar Nemzeti Filmarchívumban, ahol a XX. század első negyven évére vonatkozó híradófilmekből (abbáziai gyermeknyaralás, Makó, Szeged, Budapest, Párizs, Siesta szanatórium) válogattunk részleteket, ezeket felhasználtuk a filmben és a multimédiában is a kor hangulatának illusztrálására.

A digitalizált, a felvett és az archív anyagokat komplex rendszerré építettük ki; a különböző típusú médiumok (kép és hang) összekapcsolásával tárjuk az ismereteket a látogatók elé, ezáltal szeretnénk újszerű kapcsolatot létrehozni az alkotó és a kiállítás látogatói között. József Attila költészetének egyik legszembevetőbb sajátossága a személyesség, mely rendkívüli párbeszédre szólítja az olvasót. Ez a tény pedig nemcsak a nehézségekkel való szembenézésre készítetett bennünket, hanem bizonyos mértékig meg is könnyítette munkánkat: az interaktív forma kiválóan alkalmas arra, hogy aktivizáljuk a látogatókat, őket is bevonjuk ebbe a dialógusba. A kép (kézirat, fotók, verseskötetek, szövegek) és hang (versmondás) összekapcsolása pedig lehetőséget ad az ismer-

reték elmélyítésére, az összehasonlításra, az összefüggések felismerésére.

A kiállítás létrehozóinak azonban nehézségekkel is számolniuk kellett. A hagyományos kiállítással ellentétben (ahol a látogató számára első pillantásra is feltárul a befogadandó anyag mennyisége) a multimédiás kiállításba lépve nem látunk mást, csak a kivetítőkön pergő képeket. A hordozók (plazmatévé, számítógép) „elrejtik” magukban az anyagot, mindig csak a pillanat látszik. Ezért legfontosabb feladatunk a pillanat kitérítése volt, illetve interaktív kapcsolat létrehozása a látogató és a bemutatandó anyag között. Nagyon nehéz azt a paradoxont feloldani (kérdés, hogy sikerült-e), ami a technika segítségével bővülő lehetőségek, és ezzel párhuzamosan a befogadás individualitása között feszül. Napjaink vizuális kultúráját a mozifilmek és a televíziók intenzíven, agresszíven alakítják. A gyors, látványos képi megjelenítés megszokottá vált. Ma már nehéz az embereket megszólítani, figyelmüket felhívni valamire a jól megszokott, készen kapott látvány nélkül. A kiállítás grafikai arculatának kialakításakor számolni kellett ezzel az attitűddel is, de minden rendelkezésre álló eszközzel segíteni kívántuk az aktív részvétel lehetőségét. A költő életművét bemutató kiállításban a ma divatos számítógépes grafika segítségével készülő animációkat, kivételes esetekben háromdimenziós modellezést (a számítógépen lapozhatók József Attila kötetei) is felhasználtunk.

Az interaktív kapcsolat a látogatóval akkor valósulhat meg, ha a megjelenítendő tartalmat úgy osztjuk el, hogy minden látogató hozzáférhessen az összes információhoz. Tehát a befogadás volt a legfontosabb kérdés, mely meghatározta a programok készítését. Fontos szempontnak tartottuk a vertikális és horizontális tanulás folyamatának figyelembe vételét. A multimédiás forma lehetőséget ad arra, ha a látogató az ismeretek bármely szintjén közelít a témához, a folyamat során egyre mélyebbre hatolhat az információ tengerébe. A programot úgy állítottuk össze, hogy megtekintésének sorrendje nem kötelező, bárhonnan indul el, ha van elég türelme és érdeklődése, feltárul az egész anyag.

Az öt plazmatévéen egyszerre bemutatott, Bartók zenéjére vágott filmkompozíciók korszerű 16:9-es formátumban láthatók. A technika annyira új, hogy eddig csak az Amerikai Egyesült Államokban és Hollandiában alkalmazták rö-

Fekete Ernő színművész a megnyitón

vid reklámanyagok bemutatására. A lényege, hogy nincs szükség hagyományos médialejátszók (VHS, CD-ROM, DVD) alkalmazására, hanem a plazmákba épített Mpeg lejátszók segítségével tekinthető meg az öt különálló film, amelyek vertikálisan és horizontálisan több helyen kapcsolódnak egymáshoz, illetve szinkronban futnak egymással ugyanarra a zenére. A számítógépes szöveg- és képanimációk szerves részét képezik a teljes programnak; a térben egymás mellett elhelyezkedő monitorokon bemutatott anyag tartalmi és formai kapcsolódását célként tűztük ki (pl. a kiállítás címe, az *ESZMÉLET* drámai szinten is megvalósul, a kifejező kép- és hanghatások segítségével, Bartók Béla nemcsak műveivel van jelen a kiállításban, hanem őt is láthatjuk az egyetlen fennmaradt, amatőr felvételen). Az animáció bevezető képsorai mintegy esszenciáját adják az életút és a költészet főbb állomásainak, utalva a kéziratok, kötetek, a családi és a korabeli fényképek, filmek kapcsolódásaira is. A filmprogram végén, animáció segítségével néhány idézet jelenik meg a költő kézírásával, majd az aláírása, és kezdődik újra a közel 13 perces filmprogram.

A különböző, hiteles dokumentumok vizuális feldolgozásával és közvetítésével az volt a célunk, hogy József Attila művészete közelebb kerülhessen a közönséghez. Aki az érzelmileg ható képfolyamok és zene mellett kíváncsi a filológiai adatokra is, az két azonos méretű plazmatévéen, egy-egy érintőképernyős számítógép segítségével tájékozódhat, a következő menüből választva: filmek (a Ferencváros képekben, József Attila lakhelyei), videók (József Attila-émlékhe-lyek), fotók, *Curriculum vitae*, József Attila kötetei (lapozhatók, és a versek hallgathatók is), József Attila könyvtára, dedikációk, illetve bibliográfiai adatok.

József Attila verseinek meghallgatására két helyen is nyílik lehetőség. A számítógépeken a filmeket meg lehet állítani, és a képekhez tartozó információk mellett a verseket is meg lehet hallgatni, valamint ettől függetlenül a hat kis oszlopocskára szerelt fülhallgatókon keresztül hatvan verset kínálunk kiváló magyar színészek előadásában az érdeklődőknek.

A kiállítás nem jöhetett volna létre a Néprajzi Múzeum támogatása, Tari János sokéves muzeológusi tapasztalata, operatóri és rendezői munkája, Berecz Zoltán ötletes animációi és Krámos Zsolt érzékeny vágómunkája nélkül.

A megnyitó beszédet Oravec Imre költő tartotta

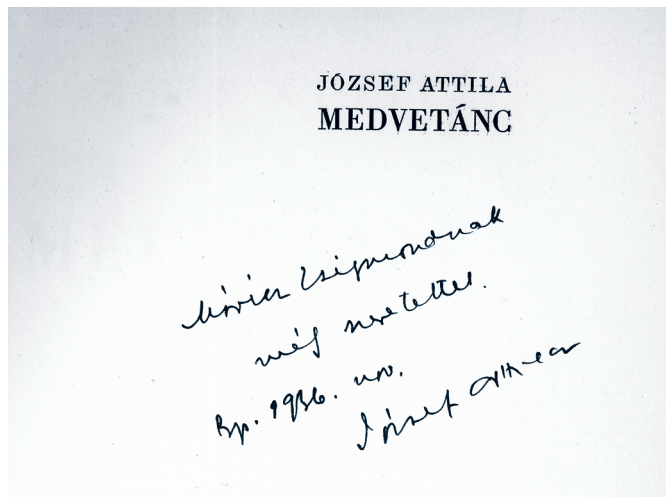
Múzeumunk az emlékévben több kiadványt is megjelentet. A *Fotótéka* József Attila-kötete új köntösben, Kovács Ida szerkesztésében kerül az olvasók elé. Varga Katalin dokumentumkötetet állított össze „*És ámulok, hogy elmulok*” címmel a költő életéről, Vajda Ágnes és Kómár Éva pedig József Attila dedikációit gyűjtötte egybe.

Forgatókönyv: H. Bagó Ilona

H. Bagó Ilona

József Attila Medvetánc című kötetének első kiadása

A költő dedikációja, ami Mórincz Zsigmondnak szól Magántulajdon

József Attila és Vágó Márta – Ürömhegy, 1928 nyara

Pilátus az ügyész előtt, avagy a birodalmi ember vallomása Bírósági per a PIM-ben

„Az vesse rá az első követ,
aki büntelen közületek!”
(János evangéliuma, 8. 7)

Remélem, mindannyian felkapták fejüket az alcím olvas-tán! De az aggódókat meg kell, hogy nyugtassam, a kárörvendő-
ket pedig le kell, hogy lohasszam: a fent említett tárgyalás a
Károlyi-palotában a Felolvasószínpad keretein belül folyt le. Az
alábbiakban erről a rendhagyó színműről lesz szó. 2004. no-
vember 3-án került sor Szigethy András kamaradarabjának pre-
mierére, amelyet Bitó László *A Názáreti Izsák* című esszé-
regénye nyomán írt. Az előadás ősbemutató volt, pontosabban a
titulusa szerint „előbemutató” – előrevetítvén a szerzőknek a
művel kapcsolatos szándékaikat.

A darab egy roppant érdekes koncepciót valósít meg: meg-
hívót kapunk az „Egyesült Nemzetek Szervezetének módosított
alapokmánya XXI per 7 per egyes számú bekezdése alapján
egyesített strassburgi és hágai nemzetközi emberjogi bíróság első
XXI. századbeli” tárgyalására. Méghozzá az elképzelés szerint
nemcsak egyszerű nézőként, hanem esküdtekként vagyunk je-
len a per folyamán. Jelen van még a Bíró és az Ügyész, majd
sorrendben szólítják be a két vádlottat, Pilátust és Kajafást,
végül mint tanút magát Jesuát is.

A tárgyalás során Pilátus, elsőrendű és Kajafás, másodren-
dű vádlottaknak felelniük kell tetteikért és bizonyítékokkal kell
szolgálniuk esetleges ártatlanságuk bizonyítása végett. A vádak
súlyosak: közösség elleni izgatástól az istengyilkosságig húzódnak.
Jesua az áldozat, de pillanatnyilag tanúként kapott idé-
zést. Az Ügyész – mint mindig – hivatalból kirendelt vádló, a
vádlottak saját maguk vállalták védőügyvédek szerepét. Le-
het-e igazságos ítéletet hozni ebben az ügyben? Lehet-e egyálta-
lán bármilyen végső döntésre jutni? A színdarab végén erre is
kaphattunk egyfajta választ.

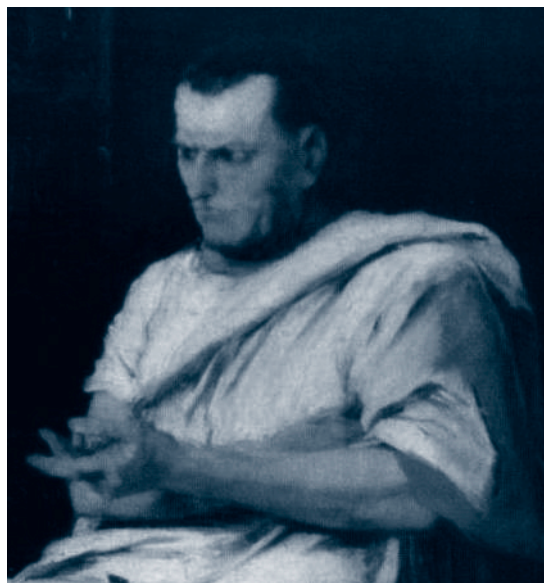
„Morálszínház” ez a javából; szigorú felkérést kaptunk az
együttműködésre, etikai és intellektuális képességeink és kész-
ségeink maximális kiaknázására és felhasználására. A vád szem-
pontjai számunkra – immár kétezer esztendeje – tudottak és
evidensek. De lehet, hogy fel tud hozni mentségeket önmaga
védelmére a magát büntetlennek, státusát tekintve pedig „alkal-
mazottnak” valló Pilátus. Hiába kárhoztatja őt a *Biblia* és a
világirodalom megannyi remeke a krisztusi időszámítás kezde-
te óta, be kell látnunk, hogy őt is egy eszme vezérelte és tettét
parancsra követte el – saját magyarázata szerint. A magát „né-
pem papja”-ként aposztrofáló Kajafás szintén – a megnevezés-
ből is levezethetően – felmenthető, mert csupán a vallás és a
köznép szószólójaként közvetett akarattal, és ebből adódóan
közvetett felelőséggel bír. Súlyos dilemmák előtt állunk, melye-
ket csak az enyhíthet, hogy felfedezzük: idővel maguk a vádha-
tóság képviselői is dilemmából dilemmába esnek.

Az előadás végtelenül feszes és fordulatos – főként a Bíró
alakító Fodor Tamás ténykedésének köszönhetően –, vádlottból
vádló lesz és fordítva, Jesua pedig megbocsát (nota bene: ez a
feladata!) elítélőinek, vagyis a szálak végletesen-véglegesen össze-
gubancolódnak. Mi lehet akkor a tárgyalás és ezáltal a színdarab
vége? A bűnösök – legalábbis egyelőre – megmenekülnek az ítélet

elől, ugyanis a Bíró bölcs belátással, mielőtt az esküdtek vagy a
taláros testület összeroppannának a reájuk nehezedő döntéskény-
szer roppant súlya alatt, az ítélethirdetést elnapolja. Legalább
száz esztendőre, avagy inkább bizonytalan időpontra.

A Bíró Fodor Tamás – aki egyben a darab rendezője is –
precíz és mesteri koordinátor. Végvári Tamás az Ügyész szere-
pében jól hozza a hivatalnokból emberré „vedlő” vádló figurá-
ját. Vallai Péter Poncius Pilátusa győzedelmes és legyőzött egy
személyben: jogosan „mossa kezeit”, vagy legalábbis számunk-
ra jogosnak tűnik a játék végére. Rajhona Ádám Kajafása gö-
gösen magabiztos, talán őt emiatt kevésbé is lehet felmenteni
tette alól – vagy esetleg a megformálás erőssége sugárzott ránk
ily módon? Schneider Zoltán Jesuája viszont kissé fakó. Ha a
szoliditás-szelídség megjelenítése okán érezném ezt, akkor nem
vélném zavarónak, de hiányzik az elkötelezett és szenvedélytől
fűtött istenember mindent átható tüze. Az előadásból összessé-
gében mégsem hiányzott a tűz: elgondolkodtatott, felzaklatott és
vitára ösztökélt. A szerzőkkel egyetemben a színművet megis-
merőknek is ugyanaz lesz a véleményük: a kamaradarab kő-
színházi bemutató után kiált.

Unger Zsolt

Munkácsy Mihály: *Krisztus Pilátus előtt* (1881, olaj, 417x636 cm)
Forrás: Déri Múzeum (Debrecen), www.derimuz.hu

Múltak kútja

Csemegzés a Petőfi Irodalmi Múzeum levéltári múltjából

2004-ben ünnepelte múzeumunk fennállásának 50. évfordulóját, s ennek kapcsán, valamint a jubileummal egy időben létrehozott, Múzeumi Adattár névre hallgató fősztályunk felállítása okán kiderült: szeretett intézményünk korai évtizedeinek történetében felettébb nagy hiátusok tátonganak (az adattári munka többek közt a PIM történetét hivatott feldolgozni, ill. a föllelhető dokumentumokat kutathatóvá tenni). Új rovatunk ezt a hiányt igyekszik pótolni: a magyar irodalom háború utáni egyik legfontosabb fellegvárának hétköznapijait idézi föl, ízelítőt adva a Hivatalosság és az Intézmény viszonyából, egyfajta látéleletet nyújtva az '56 utáni kádári konszolidáció kultúrpolitikájáról, az irodalmi muzeológia közkeletű ügyes-bajos dolgairól, a falakon belül folyó munkáról, a múzeum tudományos műhelyének terveiről stb.

Szándékunk szerint (s e helyt részben az akkori idők bevett terminológiájával élve) „üzemi világlapunk” új rovata egyfajta korrajzot fest: egykor természetes, ma már megmosolyogtató jelenségeket tár föl, alkalmasint akkor is abszurdnak tűnő, ámde a bürokrácia szabályai szerint levezetett „sztorikról” tudósít. Nem világrengető eseményekről szólnak tehát a „PIM(f)-akták”, de nekik köszönhetően mikrometszeteket kaphatunk egy ellentmondásos történelmi korszakról. S bár a kezdet kezdetén balsors verte intézményünket – hisz első igazgatónk 1955-57 között Nagy Imre veje, Jánosi Ferenc volt, a Nagy-per egyik vádlottja, aki '56 után három évet ült börtönben, s ráadásul még csak irodalmár sem volt –, látogatók és munkatársak a megmondható, mennyi szívárvány hatotta át zivataros évtizedeinket...

A rovatban közölt anyag vargabetűvel került a Magyar Országos Levéltárba, tehát nem egyenest a PIM-ből, hanem először a felettes miniszteriális szervhez, s onnét a MOL-ba. Így jelen publikáció mondhatni holmi „elit szöveganyagból” kerül ki. Negyven-ötven évvel ezelőtt a múzeumi mindennapok során keletkezett iratok egyelőre lappanganak, hollétükről nem tudunk. Az itt közölt dokumentumokat a MOL Hess András téri épületében kértem ki. A publikált szövegeket lehetőség szerint betűhíven közlöm, a hivatali nyelvezet mindmennyi bájos bikkfazamatával, ámde némileg modernizálva, apróbb textológiai nyesegetést alkalmazva. A szükséges esztétikai beavatkozás hátterében az akkori infrastruktúrát sejtethetjük, hisz meglehet: a korban használt írógépek bilentyűi nem fedték le a teljes magyar ábécét, ill. az akkor elfogadott gépelési standard nem fordított túlzott gondot a hosszú ékezetes magyar magánhangzókra. Eme hiányosságokat, ill. a nyilvánvaló gépelési hibákat javítottam-pótoltam.

Thuróczy Gergely

I.

Egy kis gyöngyszem: az ócskavastelep és az irodalmi érdekek összefüggései, avagy a színesfémgűjtőhely méhében kovácsolódó irodalmi öntudatnak nem mindig tesz jót a különböző társadalmi osztályokhoz és korokhoz kapcsolódó személyek olvasztótégelyben való keveredése. (S minő véletlen: 1959-ben egy kiló bronz volt 58 Ft, míg 2005-ben a levéltári fénymásolat egy lapja kerül ugyanennyibe...) Félő, hogy a bürokrácia útvesztőiben elvesztek a szobrok, további sorokról nincs adat. A költővel szólva, mottó gyanánt:

„Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak –
elmék vagyunk! Szívünk míg vágyat érlel,
nem kartoték-adat.”

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM

Budapest, V., Egyetem u. 16.
863-01-54/1959.

Németh András elvtársnak,
osztályvezető,
Budapest, V.
Szalay u. 10.

A Budapesti Melléktermék és Hulladék Értékesítő Vállalat Váci út 172. szám alatti telepén három irodalmi érdekű bronzszobor került elő: Madách Imre mellszobra, Socrates kis mellszobra és egy József Attila-plakett. A telep vezetője felajánlotta múzeumunknak megvételre kilogrammonként 58 Ft-os áron. A három darab ára így kb. 3.000 Ft lenne. Tájékoztottunk a MÉH vállalat igazgatóságánál, hogy tekintettel a szobrok muzeális értékére, nem lehetne-e önköltségi áron számlázni. Azt a felvilágosítást kaptuk, hogy felettes hatóságuknak, a Könyvüipari Minisztériumnak esetleg módjában áll a díjtalan átadást engedélyezni, s akkor ők egyszerűen leírhatják leltárukából a megfelelő súlyú bronzot.

Kérjük a Múzeumi Osztályt, szíveskedjék kérésünket a Könyvüipari Minisztériummal letárgyalni, s az eredményről értesíteni. Egyidejűleg kértük a MÉH vállalatot, hogy a három szobrot addig is külön kezeljék, s másnak ne adják át.

Budapest, 1959. aug. 4.

Horváth Márton
főigazgató

Németh András elvtársnak,
osztályvezető,
Budapest, V.
Szalay u. 10.

A Budapesti Melléktermék és Hulladék Értékesítő Vállalat Váci út 172. szám alatti telepén három irodalmi érdekű bronzszobor került elő: Madách Imre mellszobra, Socrates kis mellszobra és egy József Attila-plakett. A telep vezetője felajánlotta múzeumunknak megvételre kilogrammonként 58 Ft-os áron. A három darab ára így kb. 3.000 Ft lenne. Tájékoztottunk a MÉH vállalat igazgatóságánál, hogy tekintettel a szobrok muzeális értékére, nem lehetne-e önköltségi áron számlázni. Azt a felvilágosítást kaptuk, hogy felettes hatóságuknak, a Könyvüipari Minisztériumnak esetleg módjában áll a díjtalan átadást engedélyezni, s akkor ők egyszerűen leírhatják leltárukából a megfelelő súlyú bronzot. Kérjük a Múzeumi Osztályt, szíveskedjék kérésünket a Könyvüipari Minisztériummal letárgyalni, s az eredményről értesíteni. Egyidejűleg kértük a MÉH vállalatot, hogy a három szobrot addig is külön kezeljék, s másnak ne adják át.

Budapest, 1959. aug. 4.
XIX-4-26-8413-1959
Magyar Országos Levéltár

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM

Előadó: Pajor Géza

84113.

Érk. 1959. aug. 5.

Tárgy: Irod. Múz. bronzszobrai

Elintézés

Budapesti MÉH Vállalat

Igazgatóságának

Budapest, V.

Sallai Imre u. 11.

Az Irodalmi Múzeum értesített bennünket, Vállalatuk Váci út 172. szám alatti telepén három irodalmi érdekű bronzszobor került elő (Madách Imre mellszobra, Socrates kis mellszobra és egy József Attila-plakett). A telep vezetője felajánlotta a múzeumnak kilogrammonként 58 Ft-os áron. Tekintve, hogy a tárgyak muzeális értékűek, kérjük a bronzszobrokat ajándékképpen az Irodalmi Múzeumnak átadni szíveskedjenek.

Kérésünket megismételve, elvtársi üdvözlettel

Németh András

ön. múz. oszt. vez.

Budapest, 1959. aug. 10.

Gépirat, autográf aláírással és rájegyzésekkel, pecséttel
Magyar Országos Levéltár XIX-I-4-t-2t-84113-1959 (23. doboz)
Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztály iratai

II.

Rendszerek és revizorok jönnek-mennek, ám a gazdasági helyzet egyre fokozódik... A folytatásról nincs tudomásunk, magát az ellenőrzési észrevételt nem találtam az iratok közt. A közölt dokumentum nincs aláírva, így elképzelhető, hogy az ügynek nem lett „következménye”.

Múzeumok Központi

Gazdasági Igazgatósága

Budapest, IX. Kinizsi utca 39.

Tárgy: Helyszíni ellenőrzéssel kapcsolatos észrevétel.
3415/1960.G.I.

Petőfi Irodalmi Múzeum

Főigazgatójának,

Budapest

A Petőfi Irodalmi Múzeumban 1960. szeptember 1-től 13-ig megtartott helyszíni ellenőrzésről készült jelentés 1 példányát – tudomásul vétel céljából – csatoltan megküldöm.

Az intézmény gazdasági működésének ellenőrzése során tapasztaltakkal kapcsolatban a következőket közlöm:

A vizsgálatokat végző revizor a vizsgálat alkalmával készült ellenőrzési jegyzőkönyvet, valamint hibajegyzéket a múzeumnak átadta. Kérem az ellenőrzési jegyzőkönyvben, továbbá a hibajegyzékben felsorolt hibákat gondosan áttanulmányozni és azok megszüntetéséről az adott határidőig írásbeli jelentést küldeni.

Az egész revizori jelentést kiértékelve sajnálattal kellett megállapítani, hogy a legutóbbi vizsgálat óta a múzeum gazdasági ügymenetében erős visszaesés mutatkozik. Még akkor is jelentkezik egy visszaesés, ha figyelembe vesszük azt a körülményt, hogy az eltávozott adminisztrátor helye rövidebb időn keresztül betöltve nem volt. Az állapítható meg, hogy a múzeum gazdasági munkakörben foglalkoztatott dolgozói az érvényben lévő rendeleteket nem ismerik, vagy ha ismerik, nem alkalmazzák. Ilyenek pld. kiküldetések elszámolása, jelentés becsatolása nélkül. Táncművészek Szövetségétől rendelkezésre adott összegeket saját alkalmazottaknak fizették ki. Molnár Szilárd grafikusnak előzetes engedély nélkül közel 8.000 Ft munkadíjat fizettek ki. Berekméri Zoltán saját fényképészt túlórának minősülő igen magas órabérrel díjaztak. Engedély nélkül melékfoglalkozású személyeket foglalkoztattak, stb.

Felkérem, hogy a jövőben ezektől a legszigorúbban tartózkodni szíveskedjék.

Az ellenőrzésről készült jelentés egy példányát a múzeumi osztályhoz felterjesztettem.

Budapest, 1960. szeptember 24.

(Nagy Sándor)

a Gazdasági Igazgatóság

vezetője.

Gépirat

Magyar Országos Levéltár XIX-I-4-t-2t-84635-1960 (39. doboz)
Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztály iratai

III.

Amikor még nem az internetről szereztük a fejtárgulatot...

Petőfi Irodalmi Múzeum

Budapest, V. Egyetem u. 16.

863-01-103/1961

Dr. Lakatos László elvtársnak,

mb. osztályvezető,

Budapest, V.

Szalay u. 10.

A Petőfi Irodalmi Múzeum szakmai-ideológiai továbbképzésének 1961/62-es programját az alábbi előadás-, ill. vita-sorozatban állapítottuk meg:

1.) Baróti Dezső: Az irodalmi kiállítások módszertani problémái. (1961. december hó folyamán)

- 2.) Szántó Judit: József Attila és a Párt. (1962. január)
 3.) Miklós Róbert: A legújabb német szakirodalom ismertetése. (1962. február)
 4-5.) Lengyel Dénes – Varjas Béláné: A marxista esztétika alapjai c. szovjet tanulmány ismertetése (1962. március-április)
 6.) Sára Péter: A szovjet irodalmi múzeumok kiállításrendezésének módszertana. (Szovjet szakkönyvek alapján. 1962. május)

Kérjük, hogy az Irodalmi Múzeum oktatási tervét jóváhagyni szíveskedjék.

Budapest, 1961. okt. 7.

(Dr. Lengyel Dénes)
 h. főigazgató

Gépirat, autográf aláírással
 Magyar Országos Levéltár XIX-I-4-t-2t-85325-1961 (59. doboz)
 Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztály iratai

IV.

Lássuk tehát annak igazolását, hogy az irodalmi múzeum is lehet veszélyes üzem, avagy anti-brain-drain, azaz: amikor még nem az agyak elszívása okozta a gondot... (A játszma végkimeneteléről nincs tudomásunk, így meglehet, nem egy, a fogát szívó restaurátor egészsége sínylette meg a hivatalt veszélyes packázását.)

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM
 Budapest, V., Egyetem u. 16.
 Telefon: 187-076, 184-600
 Ad 48/1962

Tárgy: Veszélyességi pótlék.
 83.928/1962.

Művelődésügyi Minisztérium
 Múzeumi Főosztálya,
 Budapest, V.
 Szalay u. 10.

Hivatkozott tárgyú és számú határozatra fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy könyv és iratrestauráló műhelyünk egy dolgozója számára előírt elszívó berendezés létesítésével a restaurálási munkának az egészségre súlyos és veszélyes ártalmak kiküszöbölése teljesen nem történhet meg. A restaurálandó kéziratok, metszetek, stb., tisztításához és fertőtlenítéséhez használt vegyszerek, vízzel vagy alkohollal képzett oldatából keletkező gázok és gőzök az elszívó berendezés segítségével sem távoznak el úgy, hogy a dolgozó a munka természeténél fogva – mivel a restaurálandó tárgy fölé hajolva dolgozik – légzőszerveivel azok ne jutnának érintkezésbe. Ez áll arra is, amikor egy restaurálandó kéziratnak vagy bármilyen tárgynak kézráütögetéssel történő kiporolásáról van szó. Ezért munkájának veszélyessége az elszívó berendezés felszerelése után is fennáll.

Ennek előre bocsátásával ugyancsak fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy az Országos Levéltár azonos körülmények között elszívó berendezéssel dolgozó restaurátorai a veszélyességi pótlékot a 824/M/25/1954. Eü. M. sz. utasítás értelmében mindaddig kapják, ameddig ezt a munkát úgy végzik, hogy munkaidejüknek 50%-át meghaladó időt használják az egészségre káros vegyszerekkel való munkára.

Fentiek alapján kérem a hivatkozott határozatot úgy módosítani, hogy a 20%-os veszélyességi pótlék mindaddig folyósítható, ameddig restaurátorunk a munkaidő több mint 50%-át az egészségre ártalmas vegyszerek használatával tölti el.

Budapest, 1962. aug. 24.

Lengyel Dénes
 (Dr. Lengyel Dénes)
 h. főigazgató

Gépirat, autográf aláírással, pecséttel
 Magyar Országos Levéltár XIX-I-4-t-2t-84011-1962 (77. doboz)
 Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztály iratai

Dr. Lengyel Dénes h. főig. elvt.
 Petőfi Irodalmi Múzeum
 Bpest, V.
 Egyetem-u 16.

Tárgy: restaurátor veszélyességi pótléka
 Hiv. sz.: ad 48/1962.
 Mell.: -

A veszélyességi pótlék folyósításának alapja az a szakvélemény, melyet az illetékes tanács egészségügyi helyszíni vizsgálat alapján ad ki.

A Petőfi Irodalmi Múzeum restaurátora számára a veszélyességi pótlékot az V. ker. Tanács Egészségügyi Osztálya által adott szakvélemény, továbbá az Egészségügyi Minisztérium e vélemény tekintetbevételével hozott döntése alapján engedélyezhettem, a feltételeket saját hatáskörömben tehát nincs módomban megváltoztatni.

Amennyiben a Múzeum a veszélyességi pótlékot az engedélyben megadott időszak lejártá után is folyósítani szükségesnek látja, az elszívó berendezés üzembeállítását után újabb helyszíni szemle megtartását és javaslatot kell kérnie az V. ker. Tanácstól.

VIII. 31.

[Olvashatatlan aláírások]

Gépirat, autográf aláírással és rájegyzésekkel
 Magyar Országos Levéltár XIX-I-4-t-2t-84011-1962 (77. doboz)
 Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Osztály iratai

Kozma Éva rovata

„Vénusnak szép játéka”

Erotika a magyar irodalomban

A 2004-es év nagy érdeklődésre számot tartó kiállítását zártuk a közelmúltban. A sikeres kiállítás – noha a megrendezése sem volt mentes az előzetes vitáktól – végül is bebizonyította, hogy lehet az erotikáról is – a jó ízlés határain belül – szép és maradandó értékeket bemutatni.

A kiállítás készítőjének koncepciója szerint az erotika a testi vonzódást, a földi szerelmet jelenti. Ábrázolása irodalmi–művészeti célból történik, nem a primer vágykeltés okán, ez utóbbit a pornográfia kifejezés foglalja magában.

A kialakult vélemények alapján úgy tűnik, sikerült a készítőknél úgy végigmenni a „keskeny ösvényen” – amely az erotikát elválasztja a pornográfiától –, hogy a tárlat visszafogottságában méltóvá vált az alkotók elképzeléseihez. Igaz, néhányan épp e visszafogottságot bírálták.

Irodalmunk, képzőművészetünk tárháza végtelen mérítési lehetőséget adott, így mindenki megtalálhatta kedvenc írója, költője, képzőművésze e témában készült alkotásait. A vendégkönyv átnézése során találtam olyan véleményt is, mely szerint egyik-másik költő, író többet szerepelhetett volna. Egy olyan téma, mely több történelmi kor alkotásait mutatja be, természetesen sohasem lehet teljes, legfeljebb arra törekvő.

A megrendezés, a csodálatos képzőművészeti alkotások, a látvány (Jovián György három hatalmas díszletként készített pannója) összességében jó érzést váltottak ki a látogatókból. A Petőfi Irodalmi Múzeum első kísérlete irodalmunk erotikus vonásainak bemutatására a kezdetektől Ady nemzedékéig végül is teljes sikert hozott. Nagyon sokan megnézték a kiállítást, a látogatói vélemények mennyisége is ezt tükrözi.

Forgatókönyv: Ratzky Rita
Berendezés: Kemény Gyula
Tipográfia: Kocsis Annamária

Látogatói vélemények:

Igen tanulságos, gazdag és változatos kiállítás. A képek, tárgyak, dokumentumok nagyon jól szemléltetik ezt a sokszínű világot.

Lévai József

Izgalmas, szép kiállítás, egyszerre több érzékszervünkre ható élményt nyújt.

Dr. Vida Mária

Eredeti, szép összeállítás, kiemelni Jovián György „háttér” festményeit. További szép ötleteket és megvalósítható kiállításokat!

Tóthné Cseppkövi Ilona

Nagyszerűen megrendezett kiállítás, irodalmunk érdekes arca. Köszönöm! Szép délután volt!

Tölös Imre

El voltunk ragadtatva a kiállítás sok szépségétől. Kitűnő ötlet volt!

Vajda Kálmán

A kiállítás jó, de csak azt tudhatjuk meg belőle, hogy férfíróink hogyan gondolkodtak az erotikáról. Hol vannak a nőírók, nőköltők?

Kovács-Molnár Judit

Köszönjük a szép, felnőtteknek való kiállítást. Jó volna gyakran látni ehhez hasonló őszinteséggel készült, gazdag ismeretanyagot tartalmazó munkát. Szép volt!

Dr. Molnár

Gratulálok, ízlésesen és művészen mutatta be a kiállítás a szerelem világát.

Balassa

Érdekes kiállítás, hasznos megnézni. Sokat elárulnak olyan irodalmi egyéniségekről, akiről nem is gondolnánk, hogy ilyeneket is alkottak.

Bán Zsuzsanna

Rendkívül színvonalas és tartalmas kiállítást láttunk. Az erotika kiállítás új ismereteket adott a magyar költészetéről. Örömmel ajánljuk bárhol, ahol csak járunk!

Tóth B.

Le a kalappal a kiállítás szervezői és alkotói előtt, akik tárgyakkal, fényképekkel és hangulatokkal töltik meg a lelket.

Urelli Ferenc

Gratulálok az „Erotika a magyar irodalomban” c. kiállítás rendezőinek, mivel a tartalom (az írások), és a forma (a képek) összhangja jól illusztrálta az erotikát.

Szabó F.

...Szinte teljesen hiányoznak belőle a női erotikus versek, tapasztalatok, és úgy nagyjából az egész második világháború utáni költészet. Kár, mert ezzel egy jó lehetőséget mulasztott el, ez az egyébként tényleg nagyon jó múzeum.

Vicián Zsófia

75 éves az Ünnepi Könyvhét

Jubileumi kamarakiállítás

2004-ben ünnepeltük a könyvhét 75. évfordulóját. Hagyomány a Petőfi Irodalmi Múzeumban, hogy a jeles évfordulóról kiállításokkal emlékezünk meg. A tavaly készült tárlatot látva olyan érzése van az embernek, mintha friss tavaszi szellő lengte volna be a 2004-es könyvhétet. Üde és fiatalos az egész kiállítás, a gondosan válogatott plakátok, fényképek, könyvek, a szép környezet mind-mind megnyerték a látogatók szívét.

A kiállítást rendezte: Helmich Katalin

Bizonyságul néhány vélemény a vendégkönyvből:

Ezeknek a szépséges könyvheti plakátoknak szívesen lennék a vásárlójuk. Nagyon jó ötlet volt megrendezni ezt a kiállítást.

Horváth Andrea

Hangulatos és szép a kiállítás, finom könyvszaga van! Jó látni, hogy előttiünk nagyszerű könyves emberek jártak, s talán utánunk is jönnek majd!

Buday Martina

Most már csak az égiekkel kellene egyeztetni, hogy szép legyen az idő. A többi: a művek, kiadók olvasók, – rendben van. A kiállítás gyönyörű!

Ferdinandy György

Méltó kis kamarakiállítás mind a könyvnap elődök, mind a PIM szelleméhez. Köszönettel.

Hurení Géza

Élvezettel néztem végig múltuk eredetét. Gratulálunk a sok szépséghez.

Ferenci Csilla

A kiállítás nagyon-nagyon szép.

Szávai Ilona

Én már 79 éves vagyok, életemben nem sok könyvnapot hagytam ki. Tapasztaltam a fejlődést, a változást, mégis nagyon élveztem ezt a kiállítást, különösen a gyönyörű fényképeket.

Köszönettel.

Dr. T. Szabó András

Köszönet a kiállításért, maga az ötlet is nagyon jó, érdekes az anyag is, a plakátok és a fotók különösen tetszettek. Köszönet érte.

Torma Péter

Örömmel látogattam el ebbe a csodaszép, barátságos külsejű múzeumba és a kiállításai is lenyűgöztek. Gratulálok.

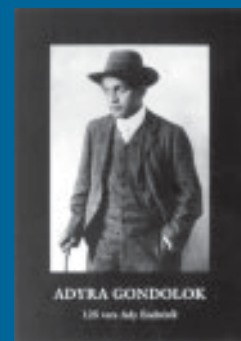
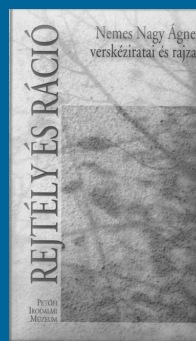
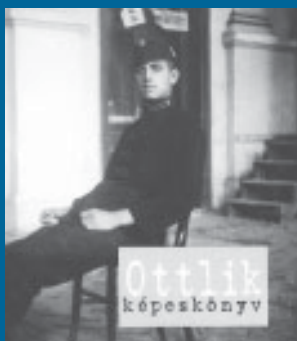
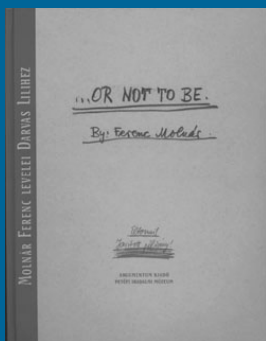
Nagy Pál

Érdekes, szép kiállítás.

Dr. Orsi Béla

Éljenek a könyvek, könyvnapok, kiállítás-rendezők.

Nyilassy Laura

A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM LEGÚJABB KIADVÁNYAI:

Kultusz, mű, identitás. Kultusz történeti tanulmányok 4.; szerk. Kalla Zsuzsa–Takáts József–Tverdota György, PIM, 2005

Déry Tibor: **A Halál takarítónője a színpadon;** sajtó alá rendezte Botka Ferenc, PIM, 2004

„Egy ember, akit még eddig nem ismertünk”. **A Petőfi Irodalmi Múzeum Jókai-gyűjteményének katalógusa.** Kéziratai. Az író képzőművészeti alkotásai. Ábrázolások az íróról; szerk. E. Csorba Csilla, PIM, 2004

„...or not to be”. **Molnár Ferenc levelei Da rvas Lilihez;** szerk. Varga Katalin, PIM–Argumentum Kiadó, 2004

Rejtély és ráció. Nemes Nagy Ágnes verskéziratai és rajzai; vál. és szerk. Kemény Aranka, PIM, 2004

Vezér Erzsébet: **Megőrzött öreg hangok.** Válogatott interjúk; PIM, 2004

Ratzky Rita: **Vénusnak szép játéka.** Erotika a magyar irodalomban; katalógus; szerk. Thuróczy Gergely, PIM, 2004

Ottlik képeskönyv; szerk. Kovács Ida, PIM, 2004

Mészáros Tibor: **Márai Sándor bibliográfia;** Helikon–PIM, 2003

Ratzky Rita–Thuróczy Gergely: **„Költő hazudj, de rajt’ ne fogjanak”.** Arany János-émlékiállítás; katalógus; PIM, 2003

Mérlegen egy életmű. Déry Tibor halálának 25. évfordulóján rendezett tudományos konferencia előadásai; szerk. Botka Ferenc, PIM, 2003

Déry Tibor: **Barátságos pesszimizmussal;** sajtó alá rendezte Botka Ferenc, PIM, 2003

Déry Tibor: **Sorsfordító évek X-ben;** sajtó alá rendezte Botka Ferenc, PIM, 2002

Déry Tibor: **Szép elmélet fonákja;** sajtó alá rendezte Botka Ferenc, PIM, 2002

Tasi József: **Szilánkok.** Válogatott cikkek, tanulmányok; PIM, 2002

Adyra gondolok. 125 vers Ady Endréről; vál. és szerk. Vezér Erzsébet és Maróti István, PIM, 2002

„Az igaz ember pedig hitből él”. **Kerekasztal-beszélgetés a reformációról;** szerk. Thuróczy Gergely, PIM, 2002

A forradalom után. Vereség vagy győzelem?; tanulmánykötet; szerk. Cséve Anna, PIM, 2001

Fráter Zoltán: **„Nincsenek itt már farsangi hajnalok”.** Ady és Csinszka pesti lakása; katalógus; PIM, 2001

E. Csorba Csilla–Kalla Zsuzsa: **Gyümölcsfák, rózsák, regények.** Jókai Mór és a Sváb-hegy; katalógus; PIM, 2001

Devecseriné Huszár Klára: **Imátlan ima.** Kortársak Devecseri Gábor emlékére; szerk. Maróti István, PIM, 2001

Ment-e a könyvek által a világ elébb? 26 vers Vörösmarty Mihály születésének 200. évfordulóján; szerk. Kovács Ida, PIM, 2001

Nagy Csaba: **Szerb Antal bibliográfia;** PIM, 2001

Szerb Antal válogatott levelei; szerk. Nagy Csaba, PIM, 2001

Kerényi Ferenc: **„Tanuljátok meg, mi a költő...”.** Petőfi Sándor állandó kiállítása; katalógus; PIM, 2000

Fábri Anna: **Napfény és holdfény.** Jókai világa; katalógus; PIM, 2000

Az irodalom ünnepei. Kultusz történeti tanulmányok; szerk. Kalla Zsuzsa, PIM, 2000

A magyar emigráns irodalom lexikona; szerk. Nagy Csaba, Argumentum Kiadó–PIM, 2000

A Petőfi Irodalmi Múzeum évtizedei. Dokumentumok, írások, vallomások; szerk. Botka Ferenc, PIM, 2000

IDEGEN NYELVŰ KIADVÁNYOK:

Once I lived, I, Sándor Márai. Patterns from a globetrotting Hungarian's life; írta és a kiállítást rendezte Mészáros Tibor, fordította Thomas Escriitt, Londoni Magyar Kulturális Intézet, 2004

A guide to the Museum of Literature Petőfi; szerk. Cséve Anna–E. Csorba Csilla–Ratzky Rita, PIM, 2004

Literaturmuseum Petőfi. Ein kurzer Überblick; szerk. Cséve Anna–E. Csorba Csilla–Ratzky Rita, PIM, 2004

ELEKTRONIKUS ADATHORDOZÓK:

Balassi–A költő élete és versei. „Az jó hírért, névért...”–A Balassi Bálint születésének 450. évfordulója alkalmából készült vándorkiállítás interaktív katalógusa; CD-ROM, szerk. E. Csorba Csilla - Várkonyi Gábor, tervezte Virágvölgyi András; PIM, 2004

Teremtett és megőrzött világok–Filmetűd a Petőfi Irodalmi Múzeum alapításának ötvenedik évfordulójára; VHS, DVD, forgatókönyv Maróti István, operatőr-rendező Kovács Béla; PIM, 2004

Kölcsy Ferenc: Hymnus–Vörösmarty Mihály: Szózat. Két magyar vers tizenhét nyelven; audió CD, angol-magyar nyelvű kísérőfüzet, szerk. Horváth László - Maróti István, hangtechnika Tausz Mihály; PIM, 2004

Aranyhangok I.–Válogatás a Petőfi Irodalmi Múzeum Hangtárának gyűjteményéből; audió CD, kísérőfüzet, szerk. Kelevész Ágnes, hangrestaurálás Bolla György, megjelent a PIM ünnepélyes milleniumi megnyitójára (2000. nov. 30.); PIM, 2000

„Csak idegenben érti meg az ember...”–**Hangdokumentumok** Márai Sándor életéből; audió CD, szerk. Maróti István - Mészáros Tibor, hangrestaurálás Bolla György, megjelent Márai Sándor születésének századik évfordulója alkalmából; Petőfi Irodalmi Múzeum és Kortárs Irodalmi Központ Hangtár; 2000

KIÁLLÍTÁSOK

„Tanuljátok meg, mi a költő...”

Állandó Petőfi Sándor-kiállítás

Napfény és holdfény

Jókai világa

(2005. április 30-ig)

Időutazás

Az olasz–magyar irodalom és művészet találkozásainak évszázadai

(2005. március 14-ig)

Nyárdélutáni Hold Rómában

Versék és Gí fotói Itáliáról

(2005. március 14-ig)

„A vídám természetű poeta”

Kiállítás Csokonai Vitéz Mihály halálának 200. évfordulója tiszteletére

(2005. március 2-től október 15-ig)

50 év – 50 fotó

a múzeum fényképeszeinek szemével

(2005. június 30-ig)

Életem regénye

Móricz Zsigmond-életműtárlat az író születésének 125. évfordulóján

(2005. augusztus 31-ig)

„Ahogy lehet”

Reményik Sándor-émlékiállítás

(2005. május 15-ig)

Ady-oltár

Melocco Miklós szoborkompozíciója, 1977